

Viktor Hugo.

Kulturno-literarna drobtina. — Spisal Andrej Kalan.

Nous n'avons pas piétiné Hugo,
nous ne l'avons pas encensé;
nous avons constaté qu'il fut
grand, et qu'il fit une grande chute.

„L'Univers“.

Dné 2. maja 1. 1885. se je pomikal po pariških cestah mrliški voz za uboge proti Panteonu. Vse okrog ubožnega voza pa je bilo tako bogato, tako sijajno, tako veličastno, da so pariški listi drugi dan opravičeno pisali: „To ni bil pogreb, to je apoteoza, to je oboževanje!“ — Na tem ubožnem mrliškem vozu je po lastni želji v naročaju smrti počival eden izmed velikih sinov francoskega naroda v 19. veku: Viktor Hugo!

Ob rakvi njegovi pa so se zbrali razni veljaki od vseh strani; državniki, pisatelji, pesniki, umetniki in neštete množice francoskega naroda so privrele od blizu in daleč, da izkažejo poslednjo čast svojemu ljubljencu.

In zopet letos, ko se je obhajal dné 26. februarja t. l. stoletni spomin njegovega rojstva, je bil ta dan za Francoze velik narodni praznik. Obhajale so se po vsej francoski šumeče slovesnosti, zlasti v Parizu, kjer je dobil Viktor Hugo krasen spomenik, ki so ga ta dan odkrili na najslovesnejši način.

Vrhu tega spomenika sloni Viktor Hugo, pod njim na okrog pa stojé kipi raznih modric. Slavnostni govornik je pri odkritju spomenika z nastopnimi besedami pojasnil njegov pomen: „Oda pesniku podaja liro, Drama pretvarja namesto njega svoj smehljajoči obraz ter ga polni s solzami, Satira, dvigujoč svojo šibo nad fanatizmom, tiranstvom in sovraštvom, grozi jim s ponosno gesto kakor maščevavka, Epopeja, trobeč v rog slave, proslavlja v ime pesnika heroje, in ne le junake vojská, ampak tudi junake, boreče se za svobodo, za vedo, za krepost.“

Spomenik je torej postavljen slovečemu pesniku - liriku, epiku, dramatiku in kritiku. In vse to je bil Viktor Hugo.

Napisalo se je o tem slavnem pesniku v zadnjih tednih po raznih listih mnogo lirike, ki bi ne prebila sodbe pred forum trezne kritike; a tudi najtreznejši kritik mora priznati, da je Viktor Hugo posebna in redka prikazen na pesniško-literarnem Parnasu francoskem v 19. veku.

Viktor Hugo se je rodil dné 26. februarja 1. 1802. v Besançonu, uprav v onem letu in onem mesecu, ko je Chateaubriand, stoječ na vrhuncu svoje pisateljske slave, iznenadil francoski narod s krasno knjigo „Le Génie du Christianisme ou les Beautés de la religion chrétienne“, v kateri govori navdušeno o lepotah krščanske vere. Ta apologetična knjiga je v oni dóbi neizmerno koristila in mnoge vrnila živi veri v naročaj. Gotovo se ne motim, trdeč, da je tudi Viktor Hugo pod vtiskom te knjige preživel lepo dóbo srečne svoje mladosti do blizu svojega tridesetega leta v pozitivnem krščanstvu. V 15. svojem letu je bil Viktor Hugo že častno odlikovan za svoje pesmi od francoske akademije, in v svojem 20. letu je imel že svoje ime v literaturi. Ta „enfant sublime“, kakor ga imenuje Chateaubriand, je v tej dóbi pisal ode in himne v slavnostnem zlogu in dovršeni obliki. Značaj pesmi te dóbe je bolj klasiški nego romantiški. Proslavljal je kot pristaš Bourbonov prestol in kot krščanski pesnik oltar. Najlepše iz te dóbe so njegove „Odes et Ballades“.

L. 1827. je izdal dramo „Cromwell“. V predgovoru k temu delu pojasnjuje Hugo razloge, zakaj se nagiblje k umetnemu romantizmu v literaturi, kakor se v političnem oziru oddaljuje od Bourbonov ter se bliža bonapartistom, od katerih se je nadejal večje slave za svojo domovino.

Usodno je nanj vplivala julijska revolucija. Tedaj je ostavil Hugo svoje dotedanje politiško in versko mišljenje ter se vdal liberalizmu. L. 1831. so izšli njegovi „Jesenski listi“ („Feuilles d'automne“) kjer označuje ta prevrat svoje duše. Mej drugim poje:

Je suis fils de ce siècle! Une erreur, chaque année,
S'en va de mon esprit, d'elle-même étonnée;
Et, détrompé de tout, mon culte n'est resté
Qu'à vous, sainte patrie et sainte liberté! ¹⁾

Opravičeno pesnik te svoje pesmi nazivlje jesenske liste, ker se v teh spevih poslavlja od njega ona intimna, gorka lirika,

¹⁾ Jaz sem otrok tega veka. Ena zmota vsako leto zapušča mojega duha, zgražajoč se sama nad seboj, in varan nad vsem, častim edino še vaju, sveta domovina in sveta svoboda!

ki daje njegovim pesmam najvišjo ceno ter se umika refleksivni poeziji, v kateri razpravlja pesnik svoje verske, politiške in socialne nazore. V to dōbo spadajo „Spevi v polmraku“ („Chants du crépuscule“ l. 1835), „Notranji glasovi“ („Les voix intérieures“ l. 1837) in „Žarki in sence“ („Les rayons et les ombres“ l. 1840).

V verskem pogledu je Hugo glasitelj svobodoljubja, in vsled nasprotja, ki je po prelevljenju njegovih verskih nazorov nastalo med njim in njegovimi dosedanjimi zavzniki, je večkrat tudi zelo piker in krivičen v svojih napadih na katoliško cerkev. Dasi pa se je Hugo ločil od cerkve v javnosti, so mu vendar ostali oni mladostni vtiski krščanskega mišljenja in življenja neizbrisni celo življenje. Ona ljubav, katero je v vseh svojih poznejših spisih opeval, ljubav do domovine, do naroda, do ubogih, one borbe proti nasilstvu, oni internacionalizem, kateremu se je vdal posebno v zadnjih letih: vse te stvari se zdē kot dragoceni biseri, katere je otel Hugo iz razvalin svojega krščanskega mišljenja v mladostnih letih.

Tudi v politiskem oziru se je Hugo prelevil. Poprej navdušeni bourbonec, vneti bonapartist je po drugi revoluciji priveslal v republikanski tabor. Ko je gledal, s kako krutostjo so ob tej priliki mogotci potlačili vse opravičene zahteve proletarcev, je pristopil na njihovo stran, in l. 1849. ga niso več konservativci, marveč republikanci izvolili za zastopnika v zbornico, kjer je nastopal v svojih govorih kot glasnik svobode in humanitete. Radi tega je zazijal velik razdor med njim in njegovimi bivšimi somišljeniki. Posebno sta ga napadala Veuillot po krščanskem časopisu in Montalembert v zbornici. Poslednji mu je očital ob neki priliki v parlamentu izdajstvo njegove preteklosti ter je na govorniški tribuni citiral njegove pesmi iz prve dōbe. Hugo je opravičeval z bombastičnimi frazami svoje svobodoljubje, in republikanci, ki so bili zbrani v „gorski stranki“, so mu burno pritrdjevali. Montalembert pa jih je v imenu desnice pikro zavrnil: „Besede, katere ste ravnokar čuli, so prejele zaslužen kazni; jaz menim namreč pritrdjevanje, ki jih je spremljalo.“

L. 1848. je Viktor Hugo zasnoval list „L'Èvénement.“ Nekaj stavkov iz programa, katerega je Hugo zasledoval z listom, najbolje označuje njegove tendence: „Pobijali bomo anarhijo kot smrt človeške družbe in branili ljudstvo kakor njeno življenje; zagotavljali bomo delo, ki ljudem daje vsakdanji kruh

in pospeševali umetnost, ki deli človeštvu duševnega kruha; preganjali bomo v svetlem in svobodnem svetu naše republike zadnje temine nevednosti, ki je noč duha, in sovraštva, ki je noč srca... To bi bila republika: srečna kakor sen in lepa kakor misel!“

Že te besede zadostujejo, da vidimo iz njih temelje pesnikovih nazorov o državo-slovju, pa nam tudi kažejo, da mu ni bilo toliko do vresničenja teh idealov, o katerih je pač moral biti prepričan, da so neizvršljivi, kolikor do tega, da je z njimi v ljudstvo zanašal strastvenost protisovraženim mogotcem, ki so bili prijeli za državne vajeti. Ko se je Hugo varal tudi nad princem Louis Napoleon Bonapartem, in se je ta polastil vlade l. 1851, tedaj ni bilo več mesta zanj na Francoskem. Princ-predsednik je zapodil v prognanstvo vse voditelje opozicije, med njimi seveda tudi Hugona, ki je šel na otok Jersey v Normandiji, odtod pa, pregnan po Angležih, na Guernsey.

V tej samoti je Hugo mnogo peval, a pesem njegova se je glasila kot ostra satira, ki je zbadala mogotce v domovini. V to dōbo spadajo spisi: „Napoléon le Petit“ („Napoleon Mali“), „Histoire d'un crime“, („Zgodovina zločina“). Naslova kažeta tendenco spisov. V spisu: „Les Châtiments“ biča z vso gorjupostjo nasilstvo in opeva v krasnih besedah hrepenenje po svobodi. V ta čas spada tudi ena njegovih najslavnejših epičnih del, „Legenda vekov“, veliko delo, ki je bilo dovršeno l. 1883. V velikih potezih opisuje Hugo borbo človeštva z raznimi sovražnimi silami, v kateri končno človeštvo privēde luč do zmage nad temo in zlobo. V ta leta spadajo tudi še razni njegovi romani, tako da moramo reči, da bi Hugo, ako bi bil ostal v Parizu, gotovo ne bil toliko spisal, kot je v prognanstvu na osamljenem otoku, kjer je gledal okrog sebe prostrano morje in v njem neizmernost hrepenenja po svobodi, s katerim se je pojila njegova duša. — Jasno pa je tudi, da je v teh razmerah vedno bolj zakrnilo njegovo srce. Čut, da je prognan iz domovine, da je ločen od naroda, za katerega blagor mu je srce bilo tako gorko, ta čut se je kristaliziral v satiro, v sarkazem, pomešan s humorjem v ironijo, spojeno z nežno sanjavoostjo. Lirične satire bi smeli imenovati dela, katera je spisal Hugo v tem svojem duševnem razpoloženju.

Ko se je po bitki pri Sedanu razsul cesarski prestol Napoleonov v prah, tedaj je zopet pohitel Viktor Hugo v svojo domovino, kamor se v kljub pomiloščenju ni hotel vrniti,

dokler ni padel Napoleon. Slovesno so ga sprejeli v Parizu, dasi so se že temu mestu bližale sovražne pruske čete. Hugo ni bil realen politik, zato pa v teh usodnih dneh njegove fraze o svobodi in bratoljubju niso imele nič vabljivega. Bil je sicer izvoljen v zbornico, a že po prvem ponesrečenem nastopu, v katerem se je ogreval za Garibaldija, je ostavil Pariz in šel v Bruselj, odkoder je rohněl proti anarhiji, a gostoljubno pod svojo streho sprejemal anarhiste. Zato so ga pregnali iz Belgije. Hugo se je napotil v London in se od tam l. 1872. zopet vrnil v Pariz, koder je nadaljeval svoja pisateljska dela in prav živahno gojil v svojih spisih socialne probleme. Seveda ni ničesar dosegel s tem, ker sam ni imel jasnih pojmov o socialni preosnovi. V zadnjih letih svojega življenja je napisal Hugo še celo vrsto raznih spisov, največ posvečenih sanjavi borbi za medversko tolerancijo in mednarodno spravo pod zastavo vseobče „človečnosti“.

* * *

To je v kratkih, značilnejših potezah pregled delovanja, kakršno je razvijal Viktor Hugo v dolgi dōbi svojega življenja. Viharno je bilo to življenje, kakor je bil, zlasti na Francoskem, viharen 19. vek. „Je suis fils de ce siècle! — Sin sem svojega veka!“ S tem najtočneje Viktor Hugo sam označuje svoje življenje in delovanje. Sodbe drugih o njem so jako različne. Mnogi kritiki ga kot človeka hudo obsojajo, ker je menjaval svoje nazore skoro vsako leto, kakor kača prelevlja svojo kožo; očitajo mu z ozirom na njegovo priljubljenost pri množicah naroda, da se je držal gesla; „Si tu veux conquérir la foule, baisse-toi! — Ako želiš pridobiti množico za-se, ponižaj se k njej, zarvi se!“

Sicer pa najrazličnejše, nasprotujoče si stranke časté njegovo ime. To dokazuje tako občeslovesno praznovanje stoletnice njegovega rojstva. Ob teh slavnostih je zapisal „L'Univers“ nastopne besede: „Proslavljanje je bilo vsesplošno, popolno. Oportunisti in socialisti, nacionalisti in vladni ljudje: vsi so tekmovali v proslavljanju tega pesnika. Nekateri so ga skoroda oboževali. Mi vemo, zakaj se je to godilo. Viktor Hugo je bil pristaš vseh strank, in na njegova dela se lahko sklicujejo legitimisti, bonapartisti, republikanci, nacionalisti in internacionalci. Viktor Hugo bi bil svoj čas zahteval Dreyfusovo glavo, a pred štirimi leti bi bil namestoval Zola in kričal: J' accuse, j' accuse!“

— Jaz tožim! Jaz tožim! To dejstvo samo bi bilo moralo narekovati panegirikom-pesnikovim gotove meje, ker tudi v literarnem oziru ima Viktor Hugo svojo luč, pa tudi svojo senco.“

Temu nasproti pa poudarjajo pesniku prijazni kritiki, da je Viktor Hugo za svoje prelevljanje imel vselej zadostne stvarne razloge. Imel je poseben dar, da se je hipno vglobil v položaj, kakršen je navstal v javnem mnenju, ter se nekako poistovetil z mišljenjem in težnjem ljudstva. On je živel v sedanjosti in od sedanjosti. V tem smislu piše češki kritik Krejčí: „Ni se viharo upiral proti svoji dōbi; ni bil glasnik prihodnjih ljudi; ni hotel pevati le za osamela srca, zaprta pred svetnim šumom; in zato je šel mimo njega grenki kelih nerazumljenja, katerega morajo po navadi izpiti veleumi, pred časom rojeni, katerih prava domovina je bodočnost. Hugo pa se je rodil v dōbi, ki je bila zanj prava, vedno se je dal voditi svoji dōbi, a tudi tam, kjer peva in grmi v grandiozno-patetiški postavi novodōbnega Ezekiela ali Danteja, govori vedno le iz duše svoje dōbe in njegov glas izraža samo tiste ideje in težnje, ki so živele in dremale v dušah večine francoskega naroda one dōbe.“¹⁾

Hugo sam je večkrat pojasnjeval razloge, zakaj da je v marsikaterem oziru menjaval svoje nazore. Nasproti Montalembertu, ki mu je očital, da je izdal svojo preteklost, je dejal, da mora pesnik pripadati plemeniti strani vseh strank, a neplemeniti nobeni.

Enako so si kritiki zelo nasprotni v sodbi njegovih literarnih del, in sicer z ozirom na slog, v katerem piše, in na ideje, katere vejejo in živé v njegovih slovstvenih delih. Slogu očitajo, da je silno bombastičen, gledé idej v spisih pa mu očitajo veliko revščino; mnoge njegove pesmi da so prav navadne igrače z besedami in frazami brez jedra, brez kake misli. Znani sedanji kritik francoski Faguet mnoga njegova pesniška dela imenuje „verze o ničemer“. Sploh pravijo,

¹⁾ Nebouril se proti své době, nebyl hlasatelem lidí příštích, nechtěl zpívat jen pro srdce osamělá, před hlukem světa uzavřená, a proto minul ho hořký kalich zneuznání, jež jest vypíti zpravidla geniům předčasně zrozeným, jejichž pravou vlastní je budoucnost. Hugo však narodil se v pravou pro sebe dobu, vždycky se dal svou dobou nést a i tam, kde píše a hřima v grandiósně pathetickém postoji moderního Ezechiela nebo Dantea, mluví stále jen z duše své doby a hlas jeho reprodukuje . . . jen ty ideje a tendence, které žily a dřímaly v dušách většiny francouzského národa oné doby. („Zlatá Praha“, č. 17. ročník 19.)

da ideje, katere Hugo zastopa v svojih spisih, niso izvirne, da je to le ona romantiška, liberalizujoča, socialno-etiška ideologija, ki je takrat polnila glave francoskim omikancem. Tudi zveneče fraze, s katerimi polni svoje patetiške spise, kakor „svoboda“, „genij“, „bog“, „previdnost“, „pravičnost“, „humaniteta“, itd., so celo nedoločene. Njih pojmi pri njem nimajo določnega obsega; to so le besede, nedoločene, neobsežene, katerih mili zvok omami pesnika in s katerimi ta zopet omamlja svoje čitatelje. Cela Hugonova zasnova zgodovinskega razvoja, njegov srd proti nasilnikom, njegova optimistiška vera v zmago luči in humanitete — vse to da opeva Hugo brez jedra, samo z bahato-zvonečim tonom velikih besed.¹⁾

Zato pa treznomislega čitatelja utruja čitanje njegovih spisov, ker se mora mučiti, brodeč po njegovih nič določnega izražajočih frazah, preden pride do kake ideje, „*fatigué des mots et cherchant les choses* — utrujen od besedi in iskajoč jedra stvari“, kakor duhovito pravi Brunetière.

Na drugi strani pa zopet kritiki poudarjajo izredne vrline, s katerimi se odlikuje Hugo v svojih slovstvenih delih. Viktor Hugo je zastopnik modernega romantizma, presajenega na narodna francoska tla; on piše tako lepo-glasen jezik, kakor malokdo, in razume najraznejše pojave človeškega življenja slikati v krasnih podobah, antitezah in z vznesenimi besedami. Najbolj ljubi Hugo polmrak; tu je posebno iznajdljiv v podobah, in se čuti posebno domačega v svojem nemirnem duhu, ki ni jasen sam pri sebi, ker v polmraku prosto in z največjim učinkom deluje z raznimi sanjavimi, nedoločenimi potezami, ki se tedaj, kadar bi imele izraziti kaj določenega, izgubé v temo. V taki umetni skrivnostni temi je gledal v duhu razne vizije, ki so se rodile v njegovi glavi in so se morda njemu zdele lepe, a so v istini nezmiselne. Tako je n. pr. v taki ekstazi govoril besede: „V 20. veku ne bo vojská, ne bo vislic, ne bo sovraštva, ne bo kraljestev, ne bo državnih mejá, ne bo dogem... vse bo objemala ljudomila človečnost.“

Vpliv literarnih del Viktorja Hugona je bil v francoskem slovstvu velik in še sedaj ni izginil. Tudi do mnogih pesnikov drugih narodov je imel Hugo veliko moč. Omenjamo le češkega pesnika Jaroslava Vrchlického, pri katerem se v mnogih pesniških delih kažejo sledi Hugonovih idej.

¹⁾ Prim.: Krejčijev: Viktor Hugo, I. c.

Zunanost njegovih spisov, slog, očarujoče podobe, šumen efekt, pesniški vzlet — to je ona privlačna sila, ki je Hugonu zagotovila tak vpliv v literarnih krogih, in to je priljubljalo njegova dela ljudskim množicam.

Usoden za Hugona je bil korak, ko se je ločil od pozitivnega krščanstva. V svoji mladosti je bil Hugo jasen, določen, krepak v svojih literarnih delih, imel je pred seboj velike cilje. Ko se je pa vdal indiferentizmu, je vse njegovo naziranje postalo megleno in element njegovega slovstvenega delovanja je bil — polmrak.

V dokaz temu omenjam le njegovo naziranje o socialnem vprašanju. Kako naivni so njegovi nazori o socialni preosnovi v moški dôbi! S cenenimi frazami o luči, svobodi in človečnosti je menil Hugo, da reši socialno zagonetko. Kako jasno pa je sodil Hugo o tem v svoji mladosti, ko mu je svetlo prihajalo od zgoraj, odkoder prihaja vsak dober dar! L. 1834. piše to-le v „*Claude Gueux*“: „Karkoli pač doženete, usoda ljudstva, večine človeštva, bo relativno vedno malosrečna, žalostna. Ljudstvu bo v delež trdo delo, vedno mu bo težo voziti, težo valiti, težo nositi. Premotrujte to tehtnico: Vse radosti so na strani premožnih, vse bridkosti na strani revežev. Ali nista to dva neenaka dela? Ali se ne bo tehtnica nagnila na eno stran in ž njo tudi država? — Toda v to usodo ubogih, na tehtnico proletarcev vrzite gotovost bodočnosti nebeške, hrepenenje po večni sreči, po raju! Ah kako mogočno, veličastveno protitežje! Ž njim dosežete ravnotežje na tehtnici človeštva. Skledica proletarcev je enako bogata, kakor ona imovitih! — Dajte ljudstvu, ki dela in trpi, dajte ljudstvu, za katero je svet tako malovreden, vero v boljši svet, ki je zanj pripravljen, in ljudstvo bo mirno, ljudstvo bo potrpljivo zmagovalo svoje gorje. Potrpljivost ima svoje korenike v upanju. Posejajte torej vse vasi z evangelijem! V vsako kočico sveto pismo! In vsaka sveta knjiga naj vzgoji moralnega delavca...“

Da je Viktor Hugo na teh temeljih nadaljeval svoje delo za ljudstvo, bi le-to gotovo imelo kdaj dejanskih uspehov.

* * *

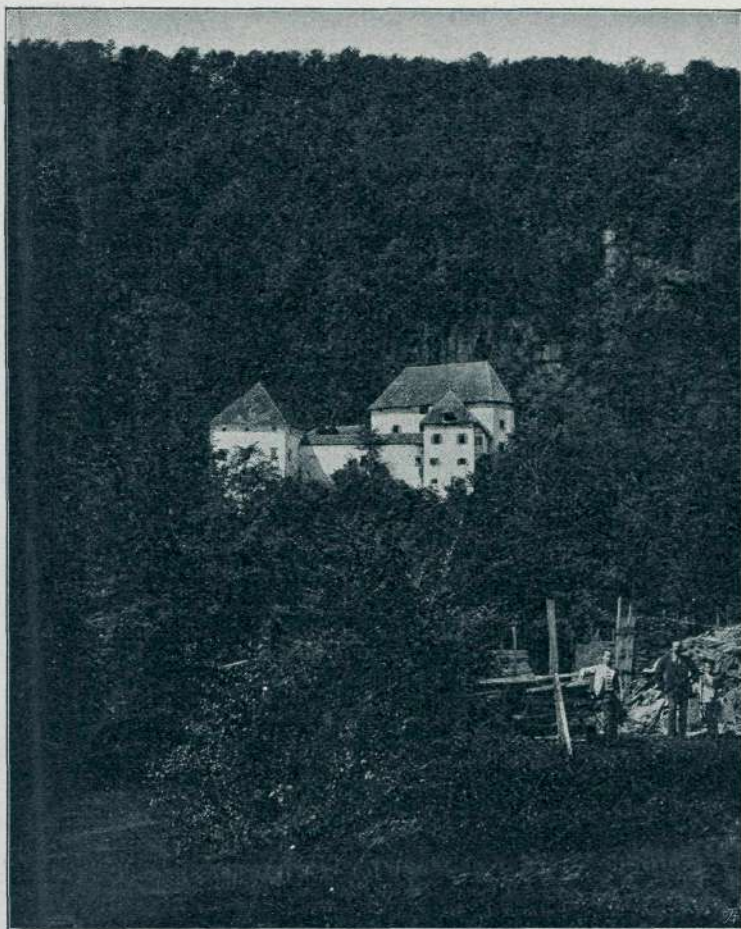
Dovolj! Menimo, da smo opravičeno kot „motto“ tem vrsticam na čelo postavili besede: „Mi nismo teptali Hugona, pa tudi nismo pred njim zažigali kadila. Mi smo potrdili, da je velik, a da je bil tudi padec njegov velik.“

Francozi so, proslavljajoč stoletni spomin Viktor Hugonove smrti, v ognju navdušenja za velikega svojega rojaka pozabili na napake svojega ljubljenca ter le bolj poveljevali njegove vrline. Tak je že pač tudi značaj Francozov, ki ga ne morejo zatajiti, zlasti ne nasproti pesniku, ki je znal na-

gonov, tudi nastopne besede: „Nepopisno tožno čuvstvo zbuja te teatralne apoteoze, od katerih je pregnano upanje v Boga in misel na večno življenje . . . Oh, koliko lepše je ozreti se na nepoznan grob na pokopališču, polnem zelenja in cvetja, kamor riše tek solnca vsak dan senco zvona, gibajočega se v zvoniku, ki naznanja, da se v cerkvici skoro tik groba svečenik vsak dan spominja tudi onih, ki počivajo v nepoznatih grobovih, in vpričo svojega Boga, živečega na oltarjih, prosi zanje večne luči in sladkega pokoja . . .“ —

Končajmo in nadejajmo se, da je tudi Viktorju Hugonu izginil oni megleni pojem o Bogu, katerega je tolikrat rabil v svojem življenju samo zato, da doseže kak zaželen efekt; upajmo, da je v onem trenutku, ko je pisal svojo oporoko in na koncu zapisal besede: „Je crois en Dieu! Verujem v Boga!“ zopet čutil v srcu vero v onega vsemogočnega Boga, katerega je spoznaval v svoji mladosti in za katerega čast se je navduševal v družbi s Chateaubriandom, ko je peval svoje „Contemplations“ in svojo „Legende des siècles“, ko je v predgovoru k svojim „Odes et Ballades“ pisal sam tako lepo o vzvišenem zvanju pravega pesnika, rekoč: „Glavna naloga je pesniku v naših dneh popraviti zlo, katero so povzročili zofisti. Pesnik mora stopati pred

narodi kakor luč ter jim kazati pot. Voditi jih mora do vseh glavnih principov reda, morale in časti . . . Il ne sera jamais l'écho d'aucune parole, si ce n'est de celle de Dieu! — Pesnik naj ni nikoli odmev druge besede, kakor besede božje! Tedaj bo njegov spomin večni!“

Fot. K. Čeč.

Lúkenjski grad pri Prečini.

rodu pisati tako iz duše. Kritika pa mora postopati objektivno, da čitatelju podá resnično podobo o slavnemu možu. —

Dostavimo končno še, kar je poročal o proslavljanju Viktorja Hugona znani pesnik François Copée. Ta je zapisal v listu „Voix nationale“, proslavljajoč spomin Hu-